

«Я проти вирішення правових проблем неправовими інструментами», – гість редакції, корпоративний юрист і секретар зборів акціонерів «Бритіш Американ Тобакко Україна», Орест ДАНИЛЕВИЧ

– З огляду на ваш значний досвід у підприємстві як змінився інвестиційний, регуляторний клімат за останні роки й, зокрема, з приходом нового уряду?

– За час незалежності України багато що змінилось. Дещо – в кращий, дещо – в гірший бік. Мушу зазначити, що в перші роки після незалежності було значно легше працювати. Зараз кількість нормативних актів, які народжуються в надрах різних державних інституцій, значно зросла. Проте їх якість катастрофічно погіршується. Причому чиновники різних рангів пишуть їх, як правило, під себе, під власне відомство.

Щодо ситуації з приходом нового уряду, то думаю, що зміни відчули всі, і, на жаль, багато що змінюється не в кращу сторону.

– Які типові правові питання і проблеми вам доводиться вирішувати?

– Основним принципом діяльності «Бритіш Американ Тобакко» є суворе дотримання законодавства країни, в якій діє компанія. Проблеми виникають через недосконале законодавство, конфронтаційну налаштованість контролюючих органів, неналежний рівень професійної підготовки працівників контролюючих органів тощо. Відтак, основні і типові проблеми – це захист компанії від зазіхань контролюючих органів. Це, звичайно, не є нормальним явищем: боротьба держави з платником податків, платежі якого складають більше половини бюджету Чернігівської області.

Приклад: компанія кілька років тому імпортувала сигарети Vogue із Польщі, які вироблялись нашою компанією у Польщі. Одну з партій сигарет було безпідставно затримано на Ягодинській митниці. Слідчі митниці безпідставно порушили кримінальну справу проти водія польського перевізника, якого протримали за підпискою про невіїзд майже три місяці. Дії митників прокуратура Волинської області визнала незаконними, потім місцевий суд ухвалив рішення про незаконність дій митників. Однак нам вже протягом двох років не вдається стяг-

нути з митниці завдані неправомірними діями збитки (витрати на юридичний захист, втрати бізнесу через відсутність товару на ринку тощо). Деякі судді не вбачають причино-наслідкового зв'язку між незаконними діями і додатковими витратами компанії. А що вже говорити про відповідальність конкретного митника, який вчинив незаконні дії?

Одна з найбільш складних правових проблем, – дотримання законодавства представниками держави: мені вдалось у судовому порядку відстояти право компанії на застосування державно-правових гарантій незмінності законодавства, що застосовувалось до компанії протягом 10 років.

– Чи користуєтеся послугами юрфірм? Якщо так, то як ви їх обираєте?

– Так, наша компанія часом використовує послуги юрфірм, наприклад, як це було у випадку з Ягодинською митницею, коли відстані не давали змоги оперативно захищати інтереси компанії силами наших юристів. Оскільки компанія працює в різних регіонах України, проблеми виникають і в Кривому Розі, і у Маріуполі, і у Луганську. У таких випадках ми звертаємось за допомогою до місцевих юристів, адвокатів або юрфірм.

– Нерідко працівники, зокрема керівники підприємства, зазнають (обґрунтовано чи необґрунтовано) кримінального переслідування. Ваш досвід реагування?

– Це непоодинокі випадки. Звичайно, добре, якщо юрисконсульт компанії є адвокатом і має відповідний досвід у кримінальному судочинстві. Він може вже на початковій стадії кримінального процесу належним чином захистити посадових осіб компанії від неправомірних дій правоохоронних органів. Бачите, як дивно це звучить – захищатись від тих, хто мав би стояти на охороні права та закону. Але це наші реалії. Західних юристів, як правило, наймають, аби мінімізувати покарання або, використовуючи хитросплетіння правових норм та помилки правоохоронних органів, уникнути покарання. А у нас навпаки, аби забезпечити та захистити особу від зловживання та перевищення службових повноважень та виходу за межі закону правоохоронними органами.

– За кордоном до виробників тютюнової продукції нерідко позиваються, щоб «відсудити» значні суми. Які тенденції в Україні?

– Більшість судових справ у США та інших країнах заходу ґрунтуються на тому, що раніше на упаковці тютюнових виробів не писали про шкоду куріння. Курці з багаторічним стажем, які з тих чи інших причин захворіли та мають проблеми зі здоров'ям, пробують отримати гроші з тютюнових компаній як компенсацію за умисне приховування від них шкоди куріння. На мою думку, це робиться не без спонукання з боку юристів, які бажають підзаробити грошей та отримати іміджеву підтримку у пресі. У нас такі судові справи не мають перспективи з огляду на кілька підстав: всі тютюнові компанії в Україні створені порівняно недавно, з часу початку роботи на українському ринку на всіх тютюнових виробках обов'язковим були напи-

си про шкоду куріння. Крім цього, в Україні діяли і діють більш потужні чинники впливу на здоров'я людей, наприклад, Чорнобиль, і досі ніхто не подав позову до держави про відшкодування шкоди, завданої цим рукотворним дивом.

– У 2001 р., а тоді ви керували юрвідділом, тютюнові компанії домоглися закриття на «апеляційному»

рівні в США провадження за позовом України, а також Гватемали і Нікарагуа. Яке значення цього рішення для компанії, що змінилося відтоді?

– На мій погляд, це була PR-акція чиновників із Міністерства охорони здоров'я України, на якій можна було легко заробити політичний капітал. Хочу звернути увагу, що щоразу напередодні виборів, або у випадках проблем із наповненням бюджету деякі політики звертаються до теми захисту курців від них самих і їх поганої звички. Це чистої води популізм. Тільки в період роботи уряду пана Єханурова намітився прогрес у становленні діалогу між тютюновою індустрією та урядовцями.

– У чому секрет успіху юрисконсульта «іноземної» компанії в Україні?

– На підприємстві, де є справжній іноземний інвестор, як у нашій компанії (маю на увазі не український чи російський капітал з офшору), перед юрисконсультом першим завданням стоїть забезпечення функціонування в рамках чинного законодавства. Тобто робота компанії виключно в правовому полі держави, а не заробляння грошей у будь-який спосіб. А успіх юрисконсульта безпосередньо залежить від творчого підходу до роботи. Адже можна надати правову консультацію і заявити: так робити не можна, і не запропонувати, як зробити правильно, не порушуючи закон. Коли я почав працювати в «Бритіш Американ Тобакко», то юристів використовували як пожежну команду. Виникла проблема – звертаються до юристів і вони її вирішують. Я запропонував інший підхід – участь юристів у проектах компанії з початку їх розробки. Таким чином, вдається долати правовий нігілізм та загальну низьку правову культуру переважної більшості працівників в Україні.

– Деякі юрисконсульти напряму чи опосередковано (через інших осіб) вирішують правові проблеми підприємства за допомогою не правових

шляхів. Ваше ставлення і рекомендація вирішення цієї проблеми?

– Компанія не звертається до судових органів, якщо наша правова позиція на 99% не базується на законі. Якщо, наприклад, податківці виявили якусь помилку в сплаті податків і їх претензії до компанії ґрунтуються на законі, ми безапеляційно сплачуємо заборгованість і відповідні санкції. Звичайно, компанія всіляко намагається убезпечитися від можливих помилок шляхом залучення до регулярних перевірок роботи фінансового відділу незалежних аудиторів, консультантів. Тому я проти вирішення правових проблем неправовими інструментами.

Звичайно, ображає, коли чиновники або судді ухвалюють незаконні рішення, які не базуються ні на законі, ні на здоровому глузді. Серед шляхів вирішення проблем – оприлюднення всіх судових рішень, публічне професійне (я наголошую на слові професійне) обговорення судових рішень і публікація прізвищ суддів. Бо в наших друкованих виданнях укорінилась традиція писати: Печерський суд ухвалив рішення..., але це не відповідає дійсності. Рішення ухвалює конкретний суддя або судді. Отже, треба називати «героїв» по прізвищах і професійно розбирати їх перли. Я вже спробував опублікувати таку статтю про зв'язку одеських суддів, але одна відома юридична газета відмовилась публікувати матеріал, де називались конкретні прізвища і їх зв'язні рішення.

– Ви працюєте на компанію, яка виробляє цигарки. А ви курите?

– Колись у шкільні роки пробував, але моя мати дуже делікатно провела зі мною виховну розмову і я добровільно відмовився від цього. Однак упевнений, якби мене тоді насварили або надавали по одному місцю, я, мабуть, зараз був би серед курців.

– Ви працюєте на велику компанію, що виробляє цигарки, які шкодять здоров'ю людей?

– Справа в тому, що я прочитав кілька спеціалізованих монографій, присвячених проблемі куріння. Мало кому відомо, наприклад, що деякі племена Африки та Америки давали курити навіть маленьким дітям. А згадайте запорозьких козаків, більшість з яких була прихильниками люльки. Хочу також зауважити, що мало кому з пересічних людей відомо, що кисень, без якого неможливе наше життя, є смертельно небезпечним для людини у великих дозах. Тому до цього питання я ставлюсь по-філософськи, надмір у будь-чому небезпечний та шкідливий.

– Ви багато працюєте, є постійний стрес... Ваш спосіб відпочинку?

– Подобається щось майструвати та робити власними руками вдома, крім цього, весною та влітку я постійно в неробочий час зайнятий садом та бджолами. Це захоплення в мене з'явилося ще до того, як Віктор Ющенко став Президентом (сміється). Люблю мандрівки в гори, і кожного року з товаришами вибираємося на якусь незвідану вершину Карпат.

(Продовження с. 11)

Розмову вів Славик БІГУН

ПЕРСОНА	
П.І.Б.:	ДАНИЛЕВИЧ Орест Йосипович
Вік:	57 років
Компанія:	АТ тютюнова компанія «В.А.Т.-Прилуки» – СП, створене 1993 р. Прилуцького тютюнового фабричного та British American Tobacco. Юрвідділ – 6 юристів
Посада:	корпоративний юрист, секретар зборів акціонерів компанії
Попередні посади, досвід:	«Бритіш Американ Тобакко Україна», керував юридичним відділом (1999-2005), керівник юридичної частини проекту Американської асоціації юристів – «Центр комерційного права для України» (1998-99), гендиректор, головний юридичний радник аудиторської фірми „Львівнаудит“ (1994-99), заст. гендиректора, експерт з правових питань ТОВ „Львівнаудит“ та Legal Consulting Firm Ink (1991-94)
Стаж:	у галузі права – 17 р., у ВАТ – більше 7 р.
Освіта, кваліфікація:	адвокат (з 1997), стажування в Loyola University Chicago School of Law (1997-98), ЛНУ, юрист (1995), «сертифікований аудитор» (1993), Українська міжнародна бізнес-школа, бізнес-менеджер (Київ, 1991), к. ф. м. н. (1974), Чернівецький НУ, фізик (1971)
Авторитет в галузі права:	О. І. Кліточенко, В. Т. Нор, В. Л. Мусіяка
Найбільші проф. досягнення:	Читання циклу лекцій для студентів, професури Loyola University Chicago School of Law, представлення інтересів СП у КСУ (1998-99)
Проф. мрія:	Правосуддя, що базується на законі

Про цінність правника юрфірм та юрисконсульта

Орест ДАНИЛЕВИЧ – гість редакції, корпоративний юрист і секретар зборів акціонерів «Бритіш Американ Табакко Україна»

(Закінчення інтерв'ю. Початок с. 9)

– Яка відмінність між правниками юрфірм та юрисконсультами компаній?

– Насамперед, хочу зазначити, що існує дуже велика відмінність між правниками, котрі працюють в юридичних фірмах, та юрисконсультами компаній.

Перші, як правило, надають розгорнуті, багатослівні меморандуми з аналізом законодавства і різними варіантами розвитку подій. Однак при цьому всілякими методами прагнуть уникнути прямих відповідей на запитання, що конкретно робити і як вчинити в конкретній ситуації. Ці зовнішні радники завжди хочуть ухилитись від відповідальності за негативні наслідки у разі застосування тих чи інших їх рекомендацій. Зверніть увагу, що майже у всіх договорах на правове обслуговування юридичні фірми прагнуть обмежити власну відповідальність розміром отриманого гонорару. Але втрати бізнесу від застосування невдалої поради можуть бути катастрофічними.

Юрисконсульти ж навпаки, перебуваючи в середовищі бізнесу, повинні не тільки проводити необхідну аналітичну роботу, але й брати участь в ухваленні бізнесових рішень, тобто брати на себе значну частину відповідальності за негативні наслідки застосування їх рекомендацій. З огляду на це в компаніях нашої групи вже кілька років поспіль поставлена мета – юристи повинні бути серцем бізнесу, тобто долучатись до ух-

валення бізнесових рішень і бути однією з продуктивних його сил.

– Яка принципова різниця роботи юрисконсульта в «чисто» українській та «іноземній» компаніях?

– В іноземній компанії юрист має широкі можливості для особистого професійного розвитку, іноземні компанії надають цьому велику увагу і виділяють для цього значні кошти. Наприклад, компанії

щорічно проводить семінари для своїх провідних юристів європейського регіону, а раз на три роки – зустріч юристів компанії зі всіх куточків планети. Ці зустрічі корисні і дають змогу зрозуміти тенденції розвитку регулювання тютюнової галузі у різних країнах світу, проблеми, методи та правові інструменти їх вирішення. Велика увага надається і розвитку управлінських якостей, особистого розвитку, наприклад, за рахунок компанії я підвищував рівень володіння англійською мовою протягом двох тижнів у Йорку (Велика Британія), двічі був на міжнародних тренінгах з менеджменту, розвитку лідерських якостей.

Наскільки мені відомо, українські компанії роблять тільки перші кроки у цьому напрямі.

До того ж важливою є культура відносин між людьми, роботи і діловодства, забезпечення умов праці та робочого місця, ставлення до роботи і чимало інших факторів, до яких швидко звикаєш і перестаєш помічати, доки не попадаєш в інше середовище.

– Навідміну від суддів, прокурорів, адвокатів, юрисконсульта неможливо притягнути до професійної відповідальності, окрім як загальної юридичної та, зокрема, дисциплінарної за трудовим правом. Однак, якщо керівник підприємства, так би мовити, «за одне» з юрисконсультом, то перший може залишитися необґрунтовано безкарним, зловживати цим. Який вихід з ситуації? Як притягнути до відповідальності юрисконсульта ззовні, поза підприємством?

– З досвіду знаю, що притягнути суддю чи прокурора до відповідальності – надзвичайно важке завдання. Бо одним із принципів нашого правосуддя є внутрішнє переконання судді, прокурора. І ніхто не знає, що це таке, а тому це поняття можна використовувати, аби прикрити найнепристойніші вчинки служителів Феміди. Мені видається, що краще було б, щоб одним із принципів судочинства був здоровий глузд. З іншого боку, це питання стосується ст. 19 Конституції. І в цьому полягає кардинальна відмінність між юристами на посадах держслужбовців та на посадах консультантів – юрисконсультів. Державний службовець повинен діяти тільки так, як приписує закон, тобто в рамках закону, а всі інші особи просто не повинні порушувати закон, тобто їх можливості значно ширші. Я часто в судових засіданнях демонструю чиновникам чистий листок паперу, на якому посередині нарисований невеличкий квадрат і пояснюю. Ваші повноваження – це те, що всередині квадрату, ви обмежені законом, я, мої можливості та права – це все, що поза квадратом.

ДИЛЕМА

Юрисконсульт – «слуга права» чи «слуга шефа»?

Орест ДАНИЛЕВИЧ, корпоративний юрист:

– У компаніях, створених за участю реального іноземного капіталу, співідується принцип: юрист – слуга права, і висновки юриста приймаються як керівництво до дії. Одного разу, коли внаслідок непорозуміння директорат не врахував мою думку, генеральний директор сказав мені: «Орест, у таких випадках ти повинен сказати мені – «стоп»!». У багатьох українських компаніях, які не дорожать власним ім'ям та націлені виключно на сьогоднішнє, юрист є слугою шефа і обслуговує його меркантильні, хвилинні інтереси.

Нормальний бізнес завжди орієнтований на роботу в рамках законодавства. Однак ситуації, коли є колізія норм одного або різних нормативних актів або можливе прочитання одного і того ж акта по-різному внаслідок нечіткості та невизначеності правової норми, виникають значні складнощі в правозастосуванні. В своїй роботі я зустрічався з багатьма інвесторами і більшість з них, особливо іноземних, хвилювала не жорсткість правої норми, наприклад, величина ставки податку, необхідність сплачувати обов'язкові платежі, збори

тощо, а нестабільність та постійні зміни нашого законодавства.

Майк ЕВЕРС (Evers), журналіст корпоративного часопису Inside Counsel:

– Під час нещодавньої 45-ої щорічної конференції Інституту корпоративних радників (юрисконсультів) (Corporate Counsel Institute) у Чикаго Джон Ров (Rowe), CEO компанії Exelon, відповідав на питання про вимоги в його компанії до юрисконсультів. Коли його запитали про його очікування від керівника юридичного відділу (general counsel), Ров відповів: «I want a wartime consigliere», що можна перекласти, як «Я хочу військового консілера». Консілер з італійської мови означає «радник». Екстраполюючи цю пораду, можна сказати: незалежно від вашої позиції в юридичному департаменті уявляйте себе консілером своїх клієнтів. Це означає, що ви є лояльними до свого головного директора та сприяєте реалізації його цілей та бачення. Це не означає, що вам завжди слід говорити «Так». Юристи в Exelon кмітливі професіонали з гарною репутацією, які напевно не будуть соромитися висловити свою думку. Мабуть, вони активно сперечаються з правових питань. Але коли рішення прийнято, жоден директор не бажає, або юрист

ставав на його дорозі. «Юристи повинні бажати бути корисними», – додає Ров. Основну частину підготовки в школах права складає дебатування якихось аргументів або виконання ролі «адвоката диявола». Відтак, багатьом юристам потрібно, аби добитися успіху в ролі юрисконсульта, наче заново проходити підготовку. І йдеться не лише про вміння корпоративної навігації. Репліка Рова вказує на те, як юристи бачать самі себе. Директори хочуть, аби юристи «кров з носу» добивалися успіху своїх компаній. Їм більше не потрібні «зовнішні радники» (outside counsel), які називаються «внутрішніми радниками» (in-house counsel).

Відредактора: термін «consigliere» став популярним після фільму «Хрещений батько», подія якого відбувається у Чикаго. Так називали радника, ад'ютанта глави мафії. Консілер, довірена особа дона, вважався третьою особою в системі після боса та його заступника. У фільмі консілер є практикуючим юристом. Коли Майкл стає на чолі сім'ї, він змінює Тома, бо вважає його (тут увага) не «військовим консілером», який жорстко діятиме з опозиціонерами у часи війни. У тому, що М. Еверс назвав «чудовою кар'єрною порадою», можна вбачити подвійний підтекст.